

MARTTI HÄIKIÖ

Jussilan sokea piste: kansallisuusaate

Professori Osmo Jussila arvosteli dosentti Martti Häikiön teoksen *Historia ja väärät profetat* (HAik 3/2004). Häikiö kommentoi arvostelua.

■ Ymmärtääkseni Osmo Jussilan pääväite kirjani arvostelussa on Suomen 1800-luvun alkupuolen kehityksen osalta, että ”kun Ruotsi oli kehittynyt jo Kustaa Vaasan ajoista ja erityisesti 1600-luvulla Axel Oxenstiernan toimesta yhtenäiseksi, byrokraattiseksi ja keskitetyksi valtioksi, niin Venäjän keisarikunta oli vielä Aleksanteri I:n hallituksen alkuaikana vain jonkinlainen monien valtioiden ”löyhä” muodostelma, jopa vain eräänlainen ”dynastinen unioni” samaan tapaan kuin esimerkiksi Habsburgien valtakunta.”

Mielestäni tähän väitteeseen sisältyy anakronismi. Jussila ei argumentoi sitä, mitä miten Ruotsin valtio kehittyi *sen jälkeen* kun Suomi oli liitetty Venäjään 1809 eikä varsinkaan sen jälkeen kun Napoleon oli sotansa hävinnyt, Ruotsin suurvalta-aika päätynyt ja sen valtioluonne muuttunut. Eikö Ruotsi sallinut esimerkiksi Norjalle juuri samankaltaisen ”dynastisen unionin”, josta Jussila kiittelee Venäjää? Miksi Ruotsi ei ruotsalaistanut Norjaa 1800-luvulla kuten se Jussilan mukaan teki eteläisille lääneilleen 1600-luvulla?

Jussilan ajatusmalliin pahasta Ruotsista ja

hyvästä Venäjästä kuuluu, että hän vähättelee suomen kielen, kulttuurin ja omaleimaisuuden kehitystä Ruotsin vallan aikana. Miten ne ylipäätään pääsivät kehittymään ”yhtenäisessä, byrokraattisessa ja keskitetyssä” Ruotsissa?

Eikö suomalaisuuden nousu 1800-luvun alkupuolella saanut herätteensä juuri Ruotsin ja myös Euroopan kumouksellisesta nationalismista? Tästä on Risto Pulkkinen kertonut mainiossa väitöskirjassaan 1800-luvun toisinajattelijasta ja Kalevala-idean keksijästä C.A. Gottlundista (*Vastavirtaan*, 2003). Ylivertaisen rikkaan ja monipuolisen kuvauksen yleiseurooppalaisen nationalismin hyökkäylosta ja sen pärskeistä Suomen rannoille antaa Matti Klinge teoksessaan *Poliittinen Runeberg* (2004).

Jussilan avoin vastenmielisyys kohdistuu kansallisuuskiihkoon, jonka hän samastaa oudolla tavalla kaikkeen nationalismiin ja jopa kansalliseen historiankirjoitukseen. ”Nationalismi jos mikään on viimeiset 150 vuotta ollut historiankirjoituksen pahin vitsaus ja on sitä yhä.” Tätä ruttoa torjuakseen Jussila selittää *kaikki* Suomen valtiolliset edistysaskeleet Venäjän hallinnollisiksi ansioiksi. Jussila pysyy uskollisena 1960-lukulaiselle eetokselle, joka näki suureksi tehtäväkseen ”kansallisen historiankirjoituksen” myyttien murskaamisen.

Jään kysymään, mikä oli Jussilan mielestä se voima tai aate, joka kasvatti Suomen itsenäiseksi valtioksi. Oliko se sittenkin vain Venäjän taktinen taito luoda etäisyyttä Ruotsiin kuten hän monin esimerkein todistaa? Jussila on toisaalla kirjoittanut suppean virkamieskunnan piirissä kehitetystä hallinnollisesta ”Suomi-ideasta” Venäjän monikan-

sallisen keisarikunnan osana? (mm. Jussila ym., *Suomen poliittinen historia*, 1995).

Jussilan perinteinen kritiikki ”jouluukuun kuudennen päivän tirkistysaukkoa” – Suomen historian selittämistä itsenäistymisen näkökulmasta – kohtaan näyttää johtaneen toiseen äärimmäisyyteen. Hänelle Suomen – ja samaan aikaan Baltian ja Keski-Euroopan maiden – itsenäistyminen ensimmäisen maailmansodan loppuvaiheissa jää täysin käsittämättömäksi ilmiöksi.

Voisi sanoa, että Jussila on juuttunut ”Porvoon maapäivien” hallintohistorialliseen tirkistysaukkoon ja sulkenut silmänsä niin aatteilta kuin yhteiskunnalliselta kehitykseltä, teollisesta vallankumouksesta ja sen yhteiskuntia modernisoivista seurauksista puhumattakaan. Jussilan kirjoitus vahvistaa sen aatehistorioitsija Isaiah Berlinin toteamuksen, jota kirjassani siteeraan: monien muuten hyvinkin terävien ajattelijoiden sokea piste on siinä, että he eivät näe ja tunnusta nationalismiin eli kansallisuusaatteen voimaa ja merkitystä historiassa. ■